

Solidarita



PROTI VÁLCE A GLOBÁLNÍMU KAPITALISMU

SOLIDÁRNÍ CENA 15 Kč

ČÍSLO 39

15 bilionů dolarů na záchranu bank ve světě

150 miliard dolarů na odměny vypláceny šesti největšími bankami USA v r. 2009

650 milionů dolarů ročně americké podpory Kolumbii

4 miliardy dolarů ročně americké podpory Izraeli

Slíbená pomoc Haiti ze strany USA: 100 milionů dolarů



Situace na Haiti

str. 2 - 5



Krise ve Východní Evropě

str. 5 - 6

Pomoc místo invaze

Katastrofa

Od 12. odpoledne do 13. ledna ráno postihlo Port-au-Prince nejhorší zemětřesení za 200 let, zničilo město a zabilo nespočet lidí. Zemětřesení dosáhlo až 7.3 stupně Richterovy stupnice s nejméně 30 otřesy, z nichž měl každý sílu větší než 4,5. Epicentrum leželo 25km západně od hlavního města.

Zemětřesení srovnalo se zemí špatně zkonstruované domy, hotely, nemocnice a dokonce i některé vládní budovy včetně prezidentského paláce. Pád tolika domů vyslal k nebi oblak dýmu, který visel nad městem a na zdecimované ulice z něj pršel prach. Podle některých odhadů mohlo z metropole o 2 milionech obyvatel zemřít až dvě stě tisíc lidí. Přezívaní zatím žijí na ulicích a bojí se vstoupit do domů, které ještě stojí.

Prezident René Préalval vyjádřil zoufalou prosbu o mezinárodní humanitární pomoc. Situaci v Port-au-Prince popsal jako „nepředstavitelnou. Zřítíl se parlament, daňové úřady, školy i nemocnice, v některých školách je mnoho mrtvých, nemocnice jsou přeplněné. Je to katastrofa.“

Slabá Préalvalova vláda není schopna na situaci adekvátně reagovat a Spojené Národy, které mají na Haiti své jednotky o počtu 9 tisíc lidí, na situaci naprosto nejsou připraveny. Dva nejvyšší velitelé vojsk OSN zemřeli v jejich zříceném hlavním sídle. Podle očitých svědků jen hlídají těžce ozbrojení vojáci u svých kasáren, ale neposkytují obyvatelstvu ani minimální pomoc. Mluví Mezinárodní červený kříž že Paul Conneally prohlásil, že 3 miliony lidí z 9 milionů Haitanů budou potřebovat mezinárodní pomoc jen k tomu, aby přežili.

Historické souvislosti

Zpravodajství médií je poznamenáno téměř komplet-

ním oddělováním neštěstí a informací o politických a historických souvislostech. V dnešním světě lze těžko mluvit čistě o "přírodní katastrofě", jelikož zemětřesení jsou v tomto regionu známou věcí a lze významně omezit jejich důsledky. Tak se např. v r. 2005 třásla země stejnou silou jako nyní v Haiti v japonském městě Fukuoka. Město se nachází v seizmicky méně aktivní části země, do té doby považované za jednu z nejméně ohrožených, a mělo 2,5 milionu obyvatel. Umřel přesně jeden člověk.

Proč bylo podle starosty města 60% domů v Port-au-Prince špatně zkonstruovaných i pro život v tektonicky stabilních regionech? Proč na místě, kde je zlomová linie, neexistují zvláštní opatření pro stavby domů? Velká většina budov byla postavena z betonu bez kovového zpevnění. Při otřesech se domy rozpadly na těžké kvádry, které zabily a zranily obyvatele.

Koneckonců v Pétienville, nejbohatší obci Haiti a severním předměstí Port-au-Prince, se zhroutila jedna jediná budova - místní škola.

A jak se stalo vůbec, že Port-au-Prince vyrostlo z malého města s 50 000 lidmi v padesátých letech ve velkoměsto se 2 miliony zoufalých chudých obyvatel? Proč je země neštěstím zcela paralyzovaná? Abychom porozuměli této skutečnosti, musíme se blíže podívat na druhou zlomovou linii - imperiální politiku na Haiti.

Vzpouora

Od začátku Francouzské revoluce v r. 1791 do roku 1804 bojovali obyvatelé nejříve proti britským a španělským útočníkům a pak za zrušení otroctví a za nezávislost od Francie. Haiti je jedinou zemí, která vznikla vzpourou otroků. Otrokáři utekli se svými otroky a v r. 1809 se jich 10 tisíc usadilo v New Orleans ve Spojených státech. Jako celá řada dalších zemí ani USA neuznaly nově vzniklý stát a otálely s tím 60 let, neboť i zde fungovalo otrokářství.

Naopak uvalily po Francii i Spojené státy ekonomické embargo na Haiti, které trvalo do roku 1863. Francie si 1825 pod hrozbou další vojenské intervence vynutila kompenzaci - 90 milionů zlatých franků za ztrátu otroků! Na splácení si museli Haitané půjčit u francouzských a amerických bank a v dnešních penězích by se jednalo celkem o více než 20 miliard dolarů. Byly spláceny až v roce 1947.

Pak USA Haiti přímo okupovaly. Americký prezident Woodrow Wilson prosazoval národní sebeurčení pro bělochy v daleké střední Evropě, aby oslabil imperiální soupeře Německo a Rusko. Ale na "svém vlastním dvorečku" takové nesmysly netrpěl. Během 19ti let, od r. 1915 do 1934, vládla americká vojska brutálním potlačáním vzpour, kontrolovala hospodářství a vládu, aby "chránila americké a zahraniční zájmy". V r. 1918 odmítl haitský parlament Rooseveltem napsanou ústavu, která přenechala kontrolu nad zemí i formálně

USA, a za trest byl rozpuštěn. Mariňáci zavedli nucené práce na stavbu silnic, obsluhovali se ze státní kasy na "splácení dluhů" a založili Haitské národní vojsko, které jim pomohlo v potlačování vzpour. Než vojska zemi opustila, etablovala finanční systém, který zaručil, aby veškeré zisky proudily mimo ostrov.

Během Druhé světové války přišli američtí agronomové s programem pěstování kaučukovníků na výrobu gumy pro zbrojní průmysl. Program selhal a tisíce zemědělců přišly o půdu.

Papa Doc

V r. 1957 si zvolili Haitané prezidentem odboráře Daniela Figinolého. Vládním kruhům ve Spojených státech byl podezřelý, do tří týdnů iniciovaly jeho sesazení, pak dosadily do úřadu diktátora "Papa Doc" Duvaliera a později jeho syna "Baby Doc" Duvaliera. Vedli zemi od roku 1957 do roku 1986, aby z ní vytvořily antikomunistickou protiváhu blízké Kuby. "Papa Doc" vytvořil milice Tonton Macoutes, které terorizovaly jeho odpůrce a zabily jich tisíce. Pod vedením Washingtonu otevřel "Baby Doc" v sedmdesátých a osmdesátých letech zemi americkému kapitálu, který sliboval ze země udělat "americký Tchaj-wan". Nával zemědělských výrobků Spojených států převálcoval místní zemědělskou výrobu. Výsledkem toho bylo, že stovky tisíc lidí skončilo ve slumech v Port-au-Prince, kde pracují za neuvěřitelně nízké mzdy v exportních zónách Spojených států. V osmdesátých letech



Solidarita je Váš časopis!

* každý měsíc už více jak dva roky alternativní zprávy z domova i ze světa
 * reportáže z demonstrací, protestů a stávek
 * antikapitalistická teorie a analýzy
 Předplatte si Solidaritu a dostáváte aktuální číslo vždy, když vyjde. Jsme otevřený časopis, který přivítá Vaše příspěvky a podněty. Kontaktujte nás!

Haitané povstali a svrhli vládu Duvalierů. Ten utekl na palubě amerického vojenského letadla - do Francie.

Konečně v r. 1990 si mohli zvolit za prezidenta bývalého katolického kněze Jeana-Bertranda Aristida. Ten sliboval pozemkovou reformu, pomoc zemědělcům, obnovení lesů, investice do infrastruktury a zvýšení mezd a odborářská práva.

Puč

Spojené státy za George Bushe otce odpověděly tím, že v roce 1991 podpořily puč, který zbavil Aristida moci. V roce 1994 Bill Clinton zvoleného prezidenta znovu dosadil do úřadu – ale s podmínkou, že podpoří neoliberální plán, který Haitané nazývali „plán smrti“. Vydírali ho tím, že zabijí jeho stoupence - během 3 let 4 tisíce. Aristide se části programu Spojených států ubránil, nejdůležitější bylo, že rozpustil armádu, která tradičně ohrožovala demokracii. Ale byl přinucen vydat určitá ustanovení, která podkopala jeho nadějnou reformu. Pak, když Aristide odmítl plně poslechnout a žádal reparace ve výši 21 miliard dolarů, Spojené státy začaly být netrpělivé. Uvalily na Haiti ekonomické embargo, které zemi zadusilo a pracující zahalo do ještě hlubší bíd. Přesto vyhrála Aristidova strana v r. 2000 víc než 90 procent mandátů v parlamentu.

Od července 2001 Bush mladší podporoval smrtící čety elit, které utočily na policejní stanice, vládní úřady a Aristidovy stoupence. Nakonec v únoru 2004 svrhly vládu a Aristida unesly.

OSN

Skutečná moc nebyla před nynějším zemětřesením v rukou vlády, ale v rukou Spojenými státy podporovaných

okupačních vojsk Spojených národů. Vedle Korey za Korejské války, Konga, kde v r. 1960 vydaly prvního demokraticky zvoleného předsedu vlády jeho vrahům, a prvního tažení proti Iráku v roce 1991 je Haiti jednou z nejhanebnějších kapitol dějin OSN.

Po Aristidově svržení se dohodly USA se starou koloniální mocností Francií a s Kanadou, aby Spojené národy poslaly na Haiti okupační oddíly, oficiálně pod brazilským vedením. Ty nastolily loutkovou vládu Gerarda Latortue, která znovu pokračovala v plnění neoliberálních plánů. Latortuova vláda

valovu vládu de facto obešly a posílaly peníze "nevládním organizacím". „Haiti mělo v té době největší počet nevládních organizací na světě“, říká Yves Engler. Většina financí pro tyto organizace proudila přes National Endowment for Democracy. Tuto "nevládní organizaci" založili v r. 1983 na rozkaz prezidenta Reagana, aby převzala po CIA úkol finanční podpory politických sil hodících se Spojeným státům. Je financována z valné části přímo americkým Kongresem. Jeden z jejích zakladatelů řekl v r. 1991 novinám Washington Post: "Hodně toho, co děláme

je klasickou výkladní skříní, která zakrývá Obamovu reálnou politiku na Haiti, která je stále stejná.

V úzké spolupráci s novým Zvláštním zmocněncem SN pro Haiti, bývalým prezidentem Billem Clintonem, Obama podporuje ekonomický program karibského turismu, textilních manufaktur a oslabování státní kontroly ekonomie pomocí privatizace a deregulace. Clinton v podstatě vytvořil plán, podle něž se má sever Haiti proměnit v turistické hřiště, které by mělo ležet co nejdál od slunův v Port-au-Prince.

Clintonův plán pro Haiti zároveň počítá s expanzí manufaktur, které profitují z levné pracovní síly. Spojenými státy garantovaný bezcelní obchod a export usnadní návrat manufaktur na Haiti. Clinton si pochvaloval možnosti rozvíjení manufaktur při prohlídce textilních závodů vlastněných a provozovaných nechvalně známou Cintas Corp. Ohlásil, že George Soros nabídl 50 milionů dolarů pro nový průmyslový park,

který pomůže vytvořit 25 tisíc pracovních míst. Clinton na tiskové konferenci vysvětlil, že Haitská vláda může vytvořit „více pracovních míst snížením cen obchodu včetně nájmu.“

Politický risk

Jedním z důvodů proč Clinton mohl tak bezostyšně oslabovat nízkomzdové manufaktury je, že Spojené státy – podporované oddíly SN – zamezily jakémukoliv odporu. Zbavily se Aristida a jeho žádosti o zvednutí minimálních mezd. Vykázaly jej ze země, terorizovaly jeho zbývající podporovatele a znemožnily jeho politické straně Fanmi Lavalas, nejoblíbenější v zemi, kandidovat.

Díky tomu se mohl Clinton chlubit obchodníkům: „Politický risk na Haiti je nyní menší než kdykoliv za mého života.“

Stejně jako to dělaly přede-



byla zcela zkorumpovaná – 4 miliardy dolarů, které země po ukončení embarga obdržela, zmizelo v kapsách Latortue a jeho přísluhovačů. Režim zrušil reformy, které nastartoval Aristide, a degradace na zbylých. Protesty krvavě potlačily znovu policie a smrtící čety, zatímco vojska OSN buď přihlížely anebo samy zabíjely. V říjnu 2004 brazilský velitel vojsk OSN generál Heleno Ribera vysvětloval v rádiu svou misi: "Musíme zabít bandity." Bandity myslel, stejně jako americká a potažmo světová média, Aristidovy stoupence.

Ve volbách v roce 2006 Haitané zvolili Aristidova dlouholetého spojence René Prévala. Ale Préval byl příliš slabý, kolaboroval s americkými plány a nebyl schopen čelit rostoucí sociální krizi. Spojené státy a Spojené národy Pré-

my dnes, dělala CIA před 25 lety tajně." Prévalova vláda se proměnila v politický fíkový list, v jehož zákrytu rozhodovaly imperiální velmoci a jejich rozhodnutí pomáhaly uskutečňovat nevládní organizace.

Mimo jiné poslaly USA svůj přebytek rýže, čímž zničily místní pěstitele rýže, kteří se z velké části stěhovali za neexistující prací do chudinských čtvrtí Port-au-Prince.

Obama

Nejdřív Bushova a nyní Obamova administrativa využily sociální a přírodní krize k tomu, aby pokračovaly v realizaci neoliberálních ekonomických plánů. Obama administrativa odpustila Haiti 1,2 miliardy z dluhu, ale nezrušila celý dluh – země stále platí obrovské sumy Inter-American Development Bank. Odpuštění dluhu

slé americké vlády, Obamova administrativa pomáhala Haitským elitám, sponzorovala mezinárodní korporace, využívala levné pracovní síly a oslabo-

vala možnost haitského státu regulovat společnost a trestala jakýkoliv politický odpor. I v senátních volbách v létě 2009 úřady znemožnily kandidaturu

straně Fanmi Lavalas a vojáci OSN zastřelili protestujícího. Vyhlášení bojkotu voleb stranou Fanmi Lavalas vedlo k účasti pouhých 3 až 4 procent

voličů.

**ASHLEY SMITHOVÁ, PŘELOŽILA
MARKÉTA BIDLOVÁ, DOPLNIL A
UPRAVIL THOMAS FRANKE**

Záchrana?

Nikdo by neměl propadat iluzi, že by se "mezinárodní společenství" nyní pro změnu řídilo zájmem Haitanů.

Jelikož se vyhýbají historickým souvislostem, média a politici nyní šíří skrytě nebo otevřeně rasistické stereotypy. Americká ministryně zahraničí Clintonová mluvila o „biblické katastrofě, která pronásleduje Haiti a Haitany“. Komentátor New York Times Brooks viní z bídy Haitanů vůdů, „sociální nedůvěru“, nedostatek osobní zodpovědnosti a špatnou výchovu.

Televizní kanály chrlí titulky o násilnostech a nechají k tomu běžet obrazový materiál, kde není ani stopa násilí. Se zprávou o tom, že prý obyvatelé Port-au-Prince z netrpělivosti staví barikády z mrtvol, přišel ráno v pátek

15. fotograf Schwarz z Time. Nejenže je dosti nelogické, že by někdo stavěl barikády, protože čeká rychlejší pomoc. Taky ten fotograf nějak nebyl schopen dodnes dodat fotky dokládající jeho tvrzení.

Agentura Bloomberg píše v titulcích o násilnostech, ale v textu o nich jen fantazíruje velitel amerických vojsk, mluví se jen o jednom mrtvém, kterého zastřelila policie kvůli „rabování“, zatímco mluvčí Amerického Červeného kříže říká: „Neměli jsme vůbec žádné problémy s bezpečností.“ Ve fotkách na stejném odkazu je vidět pouze jedna ozbrojená osoba – hlídač obchodu. Ve videu titulovaném „Haitské násilí ztěžuje záchranářské úsilí“ se jen recyklují fámy a opět tisíková prohlášení velitele ame-

rických vojsk.

Mladá fronta přináší na adrese idnes.cz/rvacka video „Haitané se poprali o pomoc shozenou z helikoptéry“. Lidé zoufale čekající na potravu a vodu se celkem nechovají hůře

milic. "Chrání soukromý majetek" proti lidem, kteří zoufale hledají prostředky na přežití pro sebe a pro lidi kolem sebe, kteří často trpí hroznými zraněními, čekají na amputace atd. Hlavní dva zdroje fám o

to... Byli v ní někteří skuteční násilníci? Ano. Ale též v ní bylo hodně politických vězňů a lidí, kteří nikdy neměli spravedlivý soud... Brzy [CNN]... pustil reklamu.

Haitané na ulici nemají kvůli vězení starosti. Jídlo, voda, palivo, léky a přístřeší je všechno co slyším...

Do dnešního dne, od září, kdy jsem dorazil v Haiti - včetně situace po zemětřesení - jsem neviděl jediný násilný incident. Stanové tábory po celém městě... strádají, ale jsou úplně klidné... Viděl jsem pár haitských tahanic - nejsou to rvačky, ne jako ty kruté údery opilců každou noc na ulicích t e x a s k é h o



než Pražané při slevách, než vytáhne klacek někdo s pruhovanou signálně oranžovou vestou, kdo evidentně patří k nějakým „pořádkovým silám“.

Objevily se i dvě fotky agentury Reuters s muži držícími nuž. V obou případech však drželi čepel směrem dolů jako by chtěli něco rozřezat, ne jako zbraň.

Agenturami probleskla i zpráva o dvou Dominikáncích, kteří "byli postřeleni při rozdávání humanitární pomoci". Avšak v dominikánských novinách se objevily zprávy, že je asi postřelili policisté.

"Násilí"

Tento obraz se stále opakuje: násilí vychází výlučně ze strany haitské policie či jejích

násilnostech jsou americký velitel "záchraných prací" Keen a šéf haitské policie Andreso a média je ochotně šíří.

Mladý nezávislý americký novinář Anselm Herz napsal toto: "Šířili tematiku násilností ode dne po zemětřesení. V ten večer se mnou [CNN] vedl rozhovor... [Mezitím] jejich zpravodaj mluvil krátce s Mariem Andresem, šéfem haitské národní policie, který varoval před šířícím se násilím ze strany všech těch vězňů, kteří utekli z vězení v den zemětřesení... Začal jsem vysvětlovat, že jsem prošel trosky věznice. Že podle svědků policie mnoho vězňů zabila, když se dali na útěk. A že jsem doteď neviděl žádné násilí ani o něm neslyšel.

Věznice byla strašlivé mís-

Austina, odkud jsem. Třeba strkají a popadnou co můžou. Udělali byste to samé být hládoví.

Jedu křížem krážem městem na zadním sedadle motorky-taxíka s kamerou v ruce a všichni pomáhají. Vyměnil jsem bez problémů 250 dolarů. Ani jeden Haitan se kterým jsem mluvil nebyl svědkem násilností... Co titulky novin popisují jako rabování pro mně vypadá jako získávání životně důležitých zásob ležící ladem."

Paranoia

Takových svědectví je celá řada. Dr. Evan Lyon je lékař a pracuje pro americkou nadaci: "Nejsou žádné problémy s bezpečností. Jsem celý den se svými haitskými kolegy, bydlím

u kamaráda v Port-au-Prince... Pohybujeme se po městě až do dvou, do tří hodin do rána každý den, abychom evakuovali pacienty a dopravili zásoby. Nejsou tu hlídky OSN. Nejsou tu vojáci USA. Není tu haitská policie. A není tu násilí. Není tu žádné nebezpečí."

Další svědectví nezávislého reportéra: "Ani jednou jsme neviděli jediné agresivní či násilné chování. Naopak, viděli jsme, jak sousedé pomáhali sousedům a přátelé přátelům a cizincům. Viděli jsme sousedy, jak hrabali holýma rukama v troskách při hledání zasypaných obětí. Viděli jsme tradiční léčitele při ošetřování zraněných..."

Takovouto paranoii označuje americká autorka Rebecca Solnit za "paniku elit". Ve své knize "A Paradise Built in Hell" (Ráj v pekle) popisuje, jak po velkých katastrofách vždy spontánně vznikají společenství, která ve vzájemné solidaritě čelí nově vzniklým situacím. Oproti tomu panikaří elity, protože predátorské jednání kapitalistických firem považují za výraz lidské přirozenosti. Bez jejich monopolu

na násilí, bez státu, nutně vypukne všeobecné násilí. Opírá se přitom o "kalamitní sociologii", která začala ve 40ých letech minulého století na popud americké vlády, když chtěla předpovídat situaci po případné atomové válce. Jedná se však o více než o paniku. Zřejmě americká vláda šířila fámy o násilnostech, aby zdůvodnila svou faktickou vojenskou invazi země.

Nadlouho

Vlivná pravicová Heritage Foundation ani ne 24 hodin po zemětřesení zveřejnila text, ve kterém označila nastalou situaci jako "příležitost pro USA" zásadním způsobem zasahovat do politického systému země, zlepšit obraz Spojených států v regionu a využít zemi geopoliticky proti Chávezovi ve Venezuele. Text má 4 hlavní návrhy: poslat vojsko, jmenovat George W. Bushe do čela projektu americké pomoci, vojensky obklopit haitské pobřeží a zabránit tak příjezdu utečenců do USA a podmiňovat pomoc neoliberálními reformami. Oboma těmito požadavkům ve všem vyhověl.

12 dní po zemětřesení operovalo více jak 20 tisíc amerických vojáků na haitské souši i ve vodách kolem Port-au-Prince. Bush s Clintonem předsedají Haiti Fundu. Americké lodě obkličovaly Haiti a po vzdušném prostoru Haiti letí letadlo ne s pomocí, ale vysíláním pro rádio, že Haítané nejsou ve Spojených státech vítáni. A americká vláda poslala do Haiti Mezinárodní měnový fond s nabídkou úvěru o 100 milionech dolarů za předpokladu, že se zmrazí mzdy ve veřejném sektoru.

Invaze záměrně zpomalila pomoc zasypaným, zraněným a hladovějícím Haítanům.

USA převzaly kontrolu nad letištěm v Port-au-Prince a blokovaly přílety letadel s pomocí, aby do země dostaly své vojáky a politiky. Ministryně zahraničí USA Clintonová blokovala na 3 hodiny letiště, nejdříve, aby vystupovala na tiskové konferenci v Port-au-Prince, poté aby jí letadlem dopravili z Dominikánské republiky nové šaty.

Francie, Karibské společenství, Lékaři bez hranic a Potravinový program OSN jsou

mezi těmi, kteří si stěžovali na odklonění letů. Ministr obrany USA Robert Gates zdůvodnil možnými "nepokoji", že helikoptéry a letadla neshazují pomoc v těžce dostupném terénu. Úřady USA a OSN varovaly záchranáře, aby nerozdávali pomoc bez vojenského doprovodu. Státisíc lidí je stále bez pomoci, zatímco záchranářské týmy hledají pouze v hotelech s cizinci a v oblastech, které se dají dobře zaplomit. Člověk získá dojem, že USA Haítany záměrně vyhladoví buď k tomu, aby vyprovokovaly nepokoje, které by ospravedlňovaly další trvání jejich vojáků v zemi, anebo aby oslabil možný odpor proti jejich neoliberálnímu plánu.

USA také naléhaly na haitskou vládu, aby vyhlásila zákaz vycházení a stanné právo. Clintonová vysvětlila, že "by to dalo vládě obrovskou autoritu, která by v praxi připadla nám."

A Alejandro Wolff, americký velvyslanec při OSN, komentoval vojenskou přítomnost v Haiti slovy: "Jsme tu nadlouho."

THOMAS FRANKE

Krise ve Východní Evropě:

Být součástí globálního trhu

Globální recese zdevastovala bývalé stalinistické země východní Evropy. Andreja Živkovič zkoumá povahu těchto ekonomik a sleduje kořeny jejich problémů.

Duch hospodářské krize, která se přehnala východní Evropou a Ruskem, byl cítit již při loňské oslavě výročí revoluce z roku 1989.

Srůžení režimů jedné strany v roce 1989 bylo všeobecně považováno za vítězství volného trhu nad centrálním plánováním a socialismem a to i mnoha levicově orientovanými lidmi.

Mnozí byli přesvědčeni o tom, že s revolucí přichází doba prosperity a růstu - nikoliv ekonomické devastace, která probíhá dodnes. Tak co se vlastně stalo?

Ze prvé, takzvané komunistické státy východní Evropy byly vším jiným, jen ne socialismem. Jádrem socialismu je myšlenka, že pracující lidé mohou dosáhnout svobody jen svým vlastním úsilím, přičemž

ovládnu výrobu společenské bohatství a podrobí ji demokratické kontrole tak, aby sloužila lidským potřebám.

Stalinské státy východního bloku oproti tomu nebyly vytvořeny lidovou revolucí nebo pod dělnickou kontrolou, ale vítězstvím Stalinovy Rudé armády nad nacistickým Německem.

Ve skutečnosti sovětské síly odmítaly pomáhat místním osvobozeným bojům, a dokonce i sami potlačovaly hnutí odporu proti upadající nacistické moci, jež se začala objevovat v zemích jako Bulharsko a Německo.

Hlavním kritériem pro poválečné členství v komunistické straně byla poslušnost vůči Moskvě, což vedlo k přílivu kariéristů a bývalých nacistických kolaborantů, zvláště v těch zemích, kde tvořili komunisté jen

drobnou menšinu, jako třeba v Rumunsku.

Ekonomiky zemí východního bloku byly přetvořeny po vzoru stalinistického Ruska. Dělníci v těchto režimech - stejně jako v Rusku - byly vykořisťováni novou vládnoucí třídou státních úředníků a manažerů.

Začlenění do kapitalistické soustavy

Jednalo se o "státně kapitalistické" ekonomiky - řízené nikoli konkurencí mezi jednotlivými firmami, nýbrž vojenským a ekonomickým soupeřením se Západem.

Po druhé světové válce však všechny státy prováděly těžké intervence v ekonomickém životě, zahrnující znárodnování průmyslu, usměrňování investic do prioritních sektorů

a ochranu klíčových průmyslových odvětví od přímé konkurence na světovém trhu.

Takže východní blok nebyl žádnou výjimkou, jak je to vykreslováno dnes, ale spíše extrémní formou téhož ekonomického systému, který fungoval po celém světě.

V 50. a 60. letech dosáhly centralizované státně kapitalistické režimy vyšší míry růstu než jejich západní konkurenti s větší mírou tržní konkurence. Ale upřednostňování vojenských výdajů na úkor investic do výroby byly hlavní příčinou pozdější stagnace.

V rámci uzavřených státně kapitalistických ekonomik zemí východního bloku - a to i v případě ekonomiky o velikosti bývalého Sovětského Svazu - byly jen omezené vnitřní zdroje, které mohly být využity k

akumulaci.

Vládcí se opakovaně snažili tento problém vyřešit tím, že násilně udržovali nízkou míru spotřeby dělníků ve snaze zvýšit míru investic. To mohlo mít jen jediný výsledek. Reakcí bylo nakonec vždy buď povstání, nebo revoluce, jako v Berlíně v roce 1953, v Maďarsku v roce 1956, v Polsku v roce 1970-1 a 1980-1.

Státně kapitalistické režimy byly proto nuceny se více začleňovat do světového trhu, aby tak mohly získat masivní půjčky na zaplacení dovozu nových technologií, které jim měly umožnit konkurovat Západu. Tento vývoj začal v Jugoslávii v 50. letech a do východní Evropy se začal šířit od 70. let.

Tím se však státně kapitalistické země staly dvojnásobně zranitelnými. Na jedné straně byl jejich další rozvoj závislý na rytmu světové ekonomiky. Na straně druhé znamenala závislost ekonomických vstupů a výstupů na světovém trhu, že pokud zahraniční zdroje vyschly, státně kapitalistické země neměly žádné prostředky, jak zachránit svou domácí ekonomiku.

A právě k tomu došlo. Projekt ekonomického růstu zaměřeného na export byl zničen velkou globální recesí v letech 1974-5 a 1980-1.

Navíc, i přes svou začleněnost do obchodu s kapitalistickými zeměmi, byly stalinistické režimy zaskočeny fungováním mezinárodně propojené ekonomiky, která vyrostla během post-válečného boomu.

V 70. letech již žádná národně organizovaná kapitalistická ekonomika nemohla doufat, že získá podporu z nějakého maršalova plánu, která by jí pomohla uspět na globálním trhu. Tomu již dominovaly nadnárodní korporace, podporované USA, EU a Východní Asií, usilující o rozhodující kontrolu nad světovým trhem.

Vzrůstající závislost na světovém trhu jako zdroji financování ekonomického růstu a současně neschopnost se na tomto trhu prosadit, vedla nutně ke stagnaci a upadání do dluhové pasti. A to již v 80. letech - před konečným pádem těchto režimů.

Nakonec bývalí byrokraté komunistické strany nadšeně přijali zásady neoliberalismu. Myšlenka otevření se zahraničnímu kapitálu byla považována

za řešení problému investování.

Dříve vedl dovoz technologií společně s neschopností udržet export na výši importu k velkému deficitu obchodní bilance, což vedlo k růstu zahraničního dluhu.

A nyní se tu nabízela možnost využít přímé zahraniční investice (PZI) jako způsob, jak zlepšit vývozní schopnost ekonomiky a splatit dluh.

Jak roku 1989 poznamenal generál Wojciech Jastruzelski, architekt puče proti odborovému svazu Solidarity v Polsku na počátku roku 1980, že zavedení trhu je jediným způsobem, jak přimět dělníky, aby zaplatili plnou výši nákladů na přestavbu ekonomiky, nutné pro úspěch v mezinárodní konkurenci.

Nový systém

Jakmile vyšlo najevo, že se revoluce proti režimům jedné strany v roce 1989 zastavila u bran továren, ministerstev a vojenských kasáren a že základna moci zůstala nedotčena, mohla vládnoucí třída zahodit své stranické legítimace a upevnit kontrolu nad bývalým státním majetkem prostřednictvím vnitřní privatizace.

Státní úředníci se stali poradci západních nadnárodních společností a členy ve správních radách západních bank a dceřiných společností, zatímco ředitelé získali dobrá místa v nově vytvořených satelitních firmách, vzniklých díky privatizaci podniků.

Elitě se v nové ekonomické situaci dařilo velmi dobře, ale zato životní úroveň drtivé většiny lidí v průběhu 90. let dramaticky klesla.

A zatímco privatizace plnila kapsy ředitelům a úředníkům,

starý problém s investicemi nijak nevyřešila. První vlna privatizace zahrnovala ta nejkonkurenceschopnější odvětví výroby, jako například výrobu automobilů. Ale integrace do výrobní sítě nadnárodních společností nevedla nutně k urychlení rozvoje místního průmyslu.

B ě h e m



druhé vlny privatizace začal cizí kapitál obsazovat velkoobchod a maloobchod, dopravu a komunikace, finanční služby a bankovníctví.

Ze státních monopolů se staly soukromé monopoly. Ani tyto sektory však k vývozu příliš nepřispěly.

Na místo toho má tato forma investic tendenci zvyšovat objem dovozu. Příliv zahraničních investic a úvěrů tak vytváří vysoce nestabilní formu rozvoje, založenou na nárůstu soukromých dluhů a obchodních schodků, závislé na trvalém přílivu levných úvěrů. Toto je nejjasněji vidět na nedávném rozmachu spotřeby v Bulharsku, Rumunsku, Srbsku, Chorvatsku, Maďarsku a Pobaltí. Takže boom po roce 2000 byl postaven na písku.

Hloubka propadu těchto ekonomik za nynější recese jen ukazuje souvislost exportní krize a finanční tísně.

Velký propad nastal také v těch oblastech, které vyrábějí pro nadnárodní společnosti - v České republice, Maďarsku, Slovensku a Slovinsku.

Úvěrové Bubliny

Úvěrové bubliny mají katastrofální důsledky tam, kde je růst založen především na spotřebě a úvěrových bublinách, jako je Ukrajina a pobaltské státy.

Krise zadluženosti ze 70. a 80. let nyní udeřila znovu s ještě větší intenzitou a navíc ještě doprovázena neudržitelným deficitem obchodní bilance. Západoevropské banky v tomto regionu půjčily již asi 994 miliard liber a to, o co mohou přijít je jen za rok 2009 257 miliard liber.

Vyděšeny vidinou, že dojde k nové vlně krachů bank, nalávaly do nich západní státy ohromné množství peněz, aby situaci západních bank vylepšily. Výsledkem je, že se nyní spekulativní kapitál s chutí vrací na "nové trhy".

Nový domeček z karet je postaven a opět jsou to dělníci z Východu i ze Západu, po kterých se žádá, aby platili jak dluhy západních bank, tak nové kolo spekulací.

Stejně jako na Západě, i zde čelí zaměstnanci státního sektoru a důchodci zmrazování mezd a důchodů, zatímco miliony lidí čelí nezaměstnanosti a chudobě.

Dluhová krize také otevírá dveře k návratu Ruska do Evropy. Po finanční krizi v letech 1997-8, Rusko znovu znarodnilo klíčová energetická aktiva, jež využívá k soupeření se západními ekonomikami a šíření vojenského vlivu v regionu.

V roce 2008 vedlo válku proti Gruzii a vloni v zimě přerušilo dodávky plynu na Ukrajinu. Nyní nabízí miliardy dolarů dluhy zmítanému Srbsku proti MMF a západnímu vlivu na Balkáně.

Východní Evropa se tak opět stává objektem ekonomického a vojenského soupeření konkurenčních velmocí.

Lidový odpor tak není jen obranou proti útokům kapitalistů, jež nutí zaměstnance platit za krizi, ale je také bojem proti hrozcím válkám, vyprovokovaných imperiálními mocnostmi.

Z těchto důvodů by socialisté měli znovu oživit staré heslo: „Ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus!“

PŘELOŽIL ZOLTÁN DANIHEL

Daniel Bensaïd: heterodoxní revolucionář a organický intelektuál

12. ledna zemřela v 63 letech jedna z nejdůležitějších postav evropské radikální levice a jeden z klíčových myslitelů současného marxismu, Daniel Bensaïd.

Daniel sice již několik let trpěl vážnými nemocemi, přesto ale jeho smrt byla v určitém smyslu jako blesk z čistého nebe. Po jeho smrti vyšly nekrology v mnoha francouzských i mezinárodních novinách, kde se psalo o filozofovi, marxistovi, zakladateli Ligue communiste révolutionnaire (LCR), důležité postavě IV. Internacionály, revolucionáři. Nepochybně bychom mohli vyjmenovat ještě mnoho dalších kategorií, které by bylo možné vztáhnout k bohatému a nadanému Danielu Bensaïdovi. Jedna z kategorií zůstala poněkud schovaná: dokázal totiž být tím organickým intelektuálem revoluční a komunistické strany, ukázat že tento koncept lze opravdu praktikovat, a že to není jen chiméra. Než se ale dostanu k této klíčové kategorii, chtěl bych jen krátce shrnout biografii Daniela Bensaïda, který je v České republice téměř neznámým myslitelem.

Bensaïd se narodil 25. března 1948 v Toulouse v dosti chudé rodině. Mládí strávil v lidových čtvrtích tohoto města a v Café d'Amis, kde pracovali jeho rodiče. V Café se scházeli italští antifašisté, francouzští komunisté a starší interbrigadisté. Svoji politickou pouť Daniel začal v mládežnických a studentských organizacích Komunistické strany Francie, ale klíčovým momentem jeho politického života byl květen 1968, který obrátil jeho pozornost k novým politickým tématům, jako protest proti neokolonialismu, feministickou kritiku, devastaci přírody kapitálem či tematizaci problematiky kontroly a moci. Tato témata se po celý život snažil spojit s dalšími „tradičními“ tématy komunistických stran, například s těmi sociálními. Uvědomoval si, že tato integrace je nutná, aby marxismus zůstal živou kritickou teorií a praxí, a hlavně, aby bylo

možné vytvořit novou revoluční strategii, která by byla schopna svrhnout kapitalismus a jeho společnost. Bensaïd byl „heterodoxním marxistou“, který se zabýval mnoha mysliteli, jako

mohou vztahovat různá hnutí a vytvářet programovou syntézu a společnou strategii. Proto také v roce 1969 založil s Alainem Krivinem a dalšími členy Jeunes communistes révolutionnaires



byl Walter Benjamin, a který rád debatoval s dalšími současnými marxistickými mysliteli, jako Žižek, Negri, Badiou či Harman.

Z praxe května 1968 si vzal hluboké ponaučení o tom, jak nutná je organizace a revoluční strana. V této oblasti se často střetával i s dalšími kritickými filozofy a aktivisty alterglobalizačního hnutí. Daniel považoval revoluční organizaci za klíčovou v rámci strategie bojů. Strana byla podle něj pevným bodem, ke kterému se

naire francouzskou sekci IV. Internacionály, Ligue communiste révolutionnaire (LCR). Bensaïd byl také internacionalista. V 70. letech přispěl k založení sekce IV. Internacionály ve Španělsku, které bylo ještě v područí Frankovy fašistické vlády, stejně jako pro vznik sekce IV. Internacionály v Brazílii.

Dalším zlomovým obdobím v jeho životě byla 80. a 90. léta, kdy jasně vnímal hegemonii, kterou získal neoliberalismus a pravice. Pro něj osobně to

byla doba hořkosti už proto, že mnozí aktivisté a lídři hnutí z roku 1968 a ze 70. let opustili radikální levice a snažili se integrovat do systémových politických stran a hnutí. V knize 1968, fines et suites, napsané s Alainem Krivinem k 20. výročí události roku 1968, se jich takto ptal: „Jak je možné, že kacíři se tak rychle obrátili na novou víru? Zdá se skoro, že jejich kacířství bylo jen snobismem.“ I přes všechna zklamání těch let pokračoval v každodenním aktivismu a účasti na aktivitě LCR a ve své filozofické aktivitě v rámci organizace a na akademickém poli.

Nové století přineslo pro všechny nové otázky a nové praxe. Alterglobalizační hnutí, hodnocení revoluční teorie a praxe 20. století, nová témata a nové výzvy. Tato léta byla pro Daniela Bensaïda momentem velké intelektuální a politické aktivity, ačkoliv ho začalo zrazovat zdraví. Ohledně praxe revolučního a trockistického hnutí ve 20. století říkal: „Naše specifické dědictví boje proti stalinismu a despotickému byrokratismu zůstává ještě v mnoha částech aktuální, i přes mnoho nových situací, které se v posledních patnácti letech ve světě objevily.“ Ohledně dědictví 20. století tvrdil také, že „nezačínáme od ničeho a z ničeho. 20. století tady jednoduše bylo. A bylo by velice nerozumné na něj zapomenout.“ Dalším klíčovým momentem byl přerod LCR na Novou antikapitalistickou stranu (NPA), což dalo nový impuls francouzské antikapitalistické a revoluční scéně. Nová strana dokázala zaujmout daleko širší vrstvy, než toho byla schopna LCR, a Bensaïd tuto změnu podporoval. Uvědomoval si také, že je nutné vytvořit prostor pro nové členy, dát jim slovo, možnost rozhodovat a řídit stranu bez mentorství „starých revolucio-

nářů z 68. roku.“

Mnozí političtí komentátoři a politologové si všimli, že NPA, ačkoliv zůstává plně antikapitalistickou stranou, nemá zakotveno ve stanovách ani v programu jako své východisko marxismus a trockismus. Bensaïd si toho byl dobře vědom, ale tato situace ho vůbec neznepokojovala. Ačkoliv trval na teoretické přípravě členů, tak, aby měli vědomosti a praxi, díky které mohou formulovat a praktikovat revoluční strategii, nepokládal za zásadní, aby strana deklarovala svá východiska ve stanovách. „Nejde o to, abychom podrobili nové členy zkoušce z Přechodného programu z roku 1938. Strategické definice se budou vytvářet v praxi, z živé zkušenosti, způsobem, kterým byly artikulovány strategické debaty v dělnickém hnutí v XIX. a XX. století, v Pařížské komuně, během revolucí v roce 1848, při ruské a čínské revoluci, nebo při Španělské občanské válce či v odboji proti nacistům.“ V návaznosti na to založil na sklonku svého života nadaci Louis Michel a obnovil revue Contretemps, pro vytvoření teoretického zázemí NPA.

Tam se naposled projevilo jeho bytí kacířského revolucionáře a organického intelektuála.

Bensaïd se nikdy nevzdal cíle sjednotit kritickou teorii a revoluční praxi. To se projevilo nejen v zaměření jeho intelektuálních děl, ale také v tom, že věnoval mnoho času energie pro aktivismus v rámci LCR či NPA. Neměl přístup univerzitního profesora nebo vysokého intelektuála, ale aktivně se účastnil letákování, volebních kampaní, demonstrací. Byl to jeden ze způsobů, jak se nezavřít do slonovinové věže akademické pudy. Byl to také způsob, jak vzdorovat depolitizaci univerzit a vědění, nadvládě jediného (neoliberálního) myšlení. Od 80.let se Bensaïd musel vypořádat s novými situacemi. Jakým způsobem se vyhnout dvěma protipólům stalinistické minulosti, kde organický intelektuál byl často jen převodovou pákou stranické byrokracie v boji o vliv, a neoliberální současnosti, společnosti spektaklu, kde typickým organickým intelektuálem může Alistair Campbell, spin-doctors různých politiků, nebo i velice

kvalitní sociální teoretikové jako Anthony Giddens nebo Ulrich Beck? Anž by bylo možné zodpovědět tuto otázku nějakou šablonovitou odpovědí, mnoho Bensaïdových děl se snaží „žít v odboji vůči současnosti,“ hledat způsoby jak podrýt současnost a její mocenská schémata. Organický intelektuál je tak součástí organizace a hnutí, ve kterém nemá mocenská nebo stranická privilegia, ale který sdílí své vědomosti, vědění a talent s dalšími členy těchto hnutí, aniž by čekal materiální či mocenské výhody.

Jak připomíná Michael Löwy, Daniel Bensaïd se snažil uchopit revoluci způsobem, který byl nový vůči „ortodoxnímu marxismu“. Löwy píše v Bensaïdově nekrologu: „Jeho nahlížení na Marxovo dílo skrz příspěvky Blanquiho, Waltera Benjamina, a Charlese Péguyho, ho dovedlo k názoru, že historie je souborem křížovatek a zlomových bodů, je to pole možného, kde je výsledek nejistý. Třídní boj má v tomto poli zásadní postavení, ale jeho výsledek je nejistý a obsahuje prvek nahodilosti. V jeho asi nejhezčí knize *Le pari mélancolique* (Fayard 1997), se

vrací k jedné formulaci od Pascala, když tvrdí, že emancipační akce je „prací pro nejistotu, neboli výzvou k budoucnosti.“ Löwy pak uzavírá téma následujícími slovy: „Revoluce tak přestává být nutným výsledkem zákonů historie nebo ekonomických rozporů uvnitř kapitálu, a stává se strategickou možností, etickým horizontem, bez kterého se ztrácí vůle ke vzdoru, věrnost krachuje a tradice bojů se ztrácí.“ Smutek nad ztrátou tak důležitého myslitele, organického intelektuála a kacířského komunisty, který zásadně odmítal redukci myšlenky komunismu na stalinismus, je v Čechách prohlouben i faktem, že žádné z jeho děl nebylo přeloženo do češtiny. Nejmeně knihy jako *Le pari mélancolique*, *Une lente impatience*, *Marx l'interpestif*, *Grandeurs et misères d'une aventure critique*, či *Éloge de la résistance et l'air du temps*, by si to zasloužily. Není v naší síle přeložit některou z těchto knih, ale zavazujeme se, že v příštích číslech přinese shrnutí či kritické recenze, které se jich týkají. Je to asi nejlepší způsob, jak si Daniela Bensaïda připomenout.

JAKUB HORŇÁČEK

Chris Harman (1942 – 2009)

Editor teoretického žurnálu *International Socialism*, dlouholetý aktivista a revolucionář, Chris Harman, zemřel v noci ze 7. na 8. listopadu 2009 v Káhiře na srdeční infarkt. Jeho smrt je nejen bolestnou ztrátou pro jeho organizaci, *Socialist Workers Party (SWP)*, ale i pro celosvětovou radikální levič.

Chris Harman začal svou kariéru politického aktivisty v 50. letech, když byl ještě na střední škole ve Hertfordshire, severně od Londýna. V roce 1959 se zapojil do formování skupiny lidí s širokým spektrem politických názorů, kteří ale nevěřili ve schopnost Labour Party něco změnit.

Když se v roce 1961 dostal na univerzitu, přidal se k *Socialist Review Group*, z nichž se později díky radikalizaci mládeže a nárůstu členů stali *International Socialists* (Mezinárodní socialisté), předchůdci dnes fungující *SWP*.

V roce 1964 nastoupil na *London School of Economics (LSE)*. Zde se z něj stal důležitý studentský vůdce. Hrál důležitou roli při okupaci LSE v roce 1967, která zahájila nárůst studentského hnutí v Británii.

Rok 1968 se stal milníkem pro celou generaci mladých



lidí. V tomto roce se zrodil také nový internacionalismus, opravdový pocit sounáležitosti mezi všemi bojujícími lidmi, at už jejich utlačovateli byli koloniální či post koloniální vládcové neb byrokraté stalinových režimů. Chris v té době začal dělat něco, co už neopustil do konce života. Cestoval po celém světě, aby se mohl setkat se socialisty, ke kterým nejen promlouval, ale které také poslouchal.

Na Velikonoce 1969 ho jeho aktivismus dovedl do Prahy, na mezinárodní seminář o socialismu a revoluci. Jeho vystoupení zaznamenal John Berger: „Politická aktivista z Londýna popsal každodenní boj v britských továrnách, kterým se snaží čelit protidobrářským zákonům, a činnost své skupiny, jejíž dlouhodobým cílem je vytvořit rady pracujících, které by vystupovaly jako sověty. Jeho projev byl

nejdelší a nejvášnivější a nikdo ho nepřerušil. Po něm jeden český student poznamenal: „Víte co by vám na to, co jste řekl, většina z nás odpověděla? Zeptaly bychom se vás, zda jste četl Dostojevského Běsy.“ Aktivista, který předtím promlouval, zavrtěl hlavou, ale ne proto, že by chtěl říct ne, protože je jisté četl, ale aby zbavil svou tvář výrazu člověka nějakým záhadným způsobem chyceným do kovbojského lana.“

Tato minipříhoda nám připomíná, že rozumbradectvím trpěla československá levice i v letech 60.

Praktický teoretik

Ruku v ruce s jeho aktivizmem a zvykem všude tam, kam jel brát s sebou několik kopií svých stranických novin Socialist Worker, šla jeho neuvěřitelně rozsáhlá teoretická práce. Jeho analýzy pomohly orientovat se ve složitostech 20. a počátku 21. století. Tony Cliff, zakladatel tradice Mezinárodních socialistů, ke které

se hlásíme, poskytl Harmanovi svou analýzu Stalinova Ruska jako státního kapitalismu odrazový můstek. Čerpaje s Cliffo, rozšířil a prohloubil jeho analýzu na státy Východní a Střední Evropy. Ve svém díle „Bureaucracy and Revolution in Eastern Europe“ (později znovu vydané jako „Class Struggle in Eastern Europe“) ukázal na nestabilitu a vnitřní rozpory režimů, které zde vznikly po roce 1945, jak byly postupně integrovány do globálního kapitalismu v rytmu obchodu a dluhu.

Jeho schopnosti jakožto historika se plně poprvé projevily, když dal dohromady příběhy dělnických bojů ve výše zmíněném díle „Bureaucracy and Revolution in Eastern Europe“. Harman ale pokračoval ve svém studiu dál a výsledkem byla studie o Německé revoluci 1918 - 1923 „The Lost Revolution“ a poté o roce 1968 („The Fire Last Time“).

Důležité byly také jeho eseje o marxistické teorii dějin. Nicméně jeho největším dílem jako historika byla kniha „Po-

eple's History of the World“ (1999), kterou později vydalo prestižní nakladatelství Verso. Jedna z důležitých věcí, kterou se kniha zabývala, byly tzv. „primitivní společnosti“. Svá antropologická studia zahájil již v 70. letech v době bouřlivých debat o ženském osvobození. Byl přesvědčen o tom, že skutečná rovnost mezi muži a ženami je možná, jen pokud bude definitivně překonáno třídní vykořisťování.

Bylo typické, že se různými problémy zabýval ne kvůli nim samotným, ale proto, aby mohl odpovědět na politické otázky, které se před ním objevovaly. Tak vnikla další jeho práce „The Prophet and the Proletariat“ (1994), která je jednou z nejlepších marxistických studií politického islámu.

Jedno z nejdůležitějších Harmanových děl, které bylo věnováno revoluční strategii a taktice byla jeho esej „Party and Class“ (1968), jejímž cílem bylo v kontrastu ke stalinismu, maoismu a guevarismu a dalším vlivným proudům 60. let předestřít marxistickou tradi-

ci, která kulminovala v Ruské revoluci 1917 a jejíž nedílnou součástí byla také teorie a praxe revoluční strany, jakožto bojovné organizace.

Pro značnou část revoluční levice ale zůstane Harman především autorem ekonomických analýz. Jeho poslední kniha Zombie Capitalism je brilantním úvodem do Marxovi teorie kapitálu, stejně jako do soudobých debat, které končí analýzou současné hospodářské krize a jejími příčinami. V jeho díle je kapitalismus pojímán, jako dynamický systém, plný vnitřních rozporů. Harman vždy tvrdil, že, aniž bychom o kapitalismu uvažovali v kontextu dějin a jeho vnitřních protikladů, nemůžeme tento systém nikdy plně pochopit.

Chris Harman se dožil pouhých 67 let a jeho teoretický rozhled a praktická angažovanost bude chybět revoluční levice nejen v Británii, ale i jinde ve světě. Řadu děl je možno nalézt on-line nebo vypůjčit z naší knihovny.

JAN MÁJÍČEK

Základy marxistické ekonomie:

Ekonomie blázince IV

Přes plýtvání a devastaci životů lidí za kapitalistické krize se pokouší většina mainstreamových ekonomů tvářit, že k nim nedochází. Řídí se "zákonem" vypracovaným francouzským ekonomem jménem Jean Baptiste Say, který žil před dvěma sty lety. Tvrdil, že krize je nemožná, protože pokaždé, když někdo prodává výrobek, někdo jiný ho kupuje. Tento zákon je součástí dnešní "mezní" neboli „neoklasické“ ekonomické školy

Tvrdí, že "neviditelná ruka" trhu automaticky zajišťuje, aby bylo možné všechny vyrobené zboží i koupit, že "nabídka" se rovná "poptávce". Ceny zboží, říká, působí jako signály říkající kapitalistům co vyrábět. Tato "teorie" je základem veškeré dnes tak módní chvály na adresu trhu z úst politiků na celém světě. To je jejich ospravedlnění pro odstranění regulací, privatizaci průmyslu a prohlášení, že socialismus je "zastaralý".

Tato "teorie" je plná děr.

Cenové "signály" nikdy nemohou hladce spojit výrobu a poptávku, prodej a nákup. Výroba je vždy proces probíhající v čase. "Cenové signály" nevypovídají o tom, jaká bude poptávka po dokončení výroby, ale jaká byla poptávka, než výroba začala.

Tento časový faktor způsobuje obrovské problémy, a to i u nejjednodušších forem zboží výroby, jako je pěstování obilí velkým počtem drobných zemědělců. Je-li jeden rok špatné počasí úroda je slabá, pak ceny skutečně rostou. To však nevede k větší produkci obilí v tomto roce. V reálném světě (na rozdíl od světa teoretiků trhu) musí zemědělci s ořevem plodin počkat do příštího jara. Mohou reagovat na "cenové signály" výsevem větší plochy než v minulosti. Ale pokud stejné počasí nevydrží shodou okolností i další rok, bude jediným výsledkem produkce více obilí než spotřebitelé potřebují.

Nejnámější takový pro-

blém se nazývá prasečí cyklus", protože se chovatelům prasat opakovaně stává, že buď poptávka po vepřovém převyšuje počet prasat, která mohou nabízet k prodeji, nebo množství prasat jimi nabízených k prodeji je mnohem větší než ochota lidí kupovat vepřové. Ale podobné vzestupů a pádů vždy trápily všechny druhy zemědělské výroby.

Cykly nezmizí, když se místo na svět drobných zemědělců podíváme do světa obřích kapitalistických firem. Naopak se zhorší.

Průmyslová výroba začíná jen několik měsíců před konečnou spotřebou. Předpokládá obrovské investice do fixního kapitálu, výstavbu továren a instalaci strojů během několika let. Jelikož je "volný trh", nemůže být žádná koordinace mezi soupeřícími firmami. A tak je střídání "nadvýroby" a "nadměrné poptávky", krize a konjunktury, ještě výraznější než v čistě zemědělském systému.

Jediný způsob pravověrných jak obejít problém je ignorovat ho. To otevřeně přiznal Leon Walras, jeden ze zakladatelů "mezní teorie". "Vyřešíme tento problém", napsal, "čistě a jednoduše tím, že zde ignorujeme prvek času". Ekonom Roy Radner, který se v druhé polovině 60ých let pokoušel matematicky dokázat, že konkurenční tržní hospodářství vytváří rovnováhu - stabilní poměr mezi tím, co se vyrábí a co se požaduje - byl nucen konstatovat, že je to nemožné. To totiž předpokládalo, že by členové takového systému museli plánovat předem, jak by reagovali na všechny možné události kdykoli v budoucnu. Došel k závěru, že se model dokonalé rovnováhy "zcela zhroutí", protože něčeho takového nejsou lidé schopni.

Ve skutečnosti se dosáhne rovnováhy mezi výrobou a spotřebou ne hladkou, efektivní, bezbolestnou tržní operací nabídky a poptávky, ale násilným záchvatem - krizí.

Dvě školy pro-kapitalistických ekonomů to uznaly.

Velká krize ve 30ých letech vedla některé ekonomy, nejznámější z nich je John Maynard Keynes, k odmítnutí této humpolácké verze Sayova zákona. Keynes byl zastáncem kapitalismu - sám získal velký majetek spekulacemi na burze - ale chtěl ho zachránit sama před sebou. Převzal většinu teoretického rámce dominantní "mezní" ekonomie. Ale tvrdil, že pokud je systém ponechán sám sobě, nastává krize, během nichž klesají jak odbyt zboží, tak i výroba, takže "nabídka" a "poptávka" si jsou rovné pouze proto, že jsou obě na velmi nízké úrovni. To ho vedlo k zamítnutí uznání pravdy své doby - a té naší více než o 60 let později - že hospodářství automaticky prosperuje, jen kdyby vlády přestaly "strkat

svůj nos" do ekonomiky. Keynes měl naopak názor, že jen vládní zákroky mohou zastavit krize.

Ve 40ých, 50ých a 60ých letech byly tyto názory začleněné do pozměněné verze "mezní teorie", jež v této podobě byla ortodoxií vlád všech odstínů a na katedrách ekonomie. John Samuelson, nositel Nobelovy ceny, který napsal nejprodávanější učebnici ekonomie této doby, se v ní chlubil, že už nikdy nedojde ke krizím: "Národní úřad pro ekonomický výzkum se sám připravil o jednu ze svých nejdůležitějších pracovních náplní, totiž hospodářský cyklus."

Taková víra ve vládní intervence v systému nepřežila velkou recesi 1974-76. Ekonomové a politici, kteří hlásali

keynesiánské teorie za předšlých 30ti let, změnili doslova přes noc svůj názor. Jako poukázali američtí ekonomové Mankiw a Romer, byl "keynesiánské konsensus" nahrazen návratem ke staré myšlence, že "trhy jsou vždy vyrovnané" a "neviditelná ruka vždy vede ekonomiku k efektivní alokaci zdrojů".

Ekonomové a politici nyní do různé míry přešli na doktrínu tzv. "monetarismu". Ta tvrdí, že vládní intervence není nezbytná, ale že naopak vlády nesmí zasahovat, s výjimkou

kouské školy", jejíž nejznámějším protagonistou byl Friedrich Hayek. Ode vždy vystupoval proti keynesiánství a státním zásahům, s odůvodněním, že vedou k "tyranii" a ohrožují "dynamiku" trhu. Ale nikdy nepřijal neoklasickou, mezní teorii a její popření krize. Uznával, že systém je nevyhnutelně náchylný k ničivým vzestupům a pádům a označil "rovnováhu" za "poněkud nešťastný výraz".

Hayek také připustil, že trh často vede k opaku toho, co lidé chtějí. "...Její [konkurence] výsledky jsou nepředvídatelné,

kdy i života - milionů lidí. Takže verze Hayekových myšlenek, kterou dnes obvykle kážou, je hybrid, ve kterém "neoklasický" pojem hladké rovnováhy nahrazuje myšlenku "kreativní destrukce".

Prezentuje nám vizi, že okamžitě nastane prosperita, jakmile lidé bez výhrad akceptují trh.

To se slíbilo i lidem v bývalém Východním bloku, poté co v 80ých letech staré stalinistické ekonomiky vstoupil do hluboké krize. Tvrdilo se jim, že trh přinese "hospodářský zázrak" podobný tomu, který údajně zažilo Západní Německo v 50ých a 60ých letech - a to za "400 nebo 500" dní.

Stejný vzkaz poslal Mezinárodní měnový fond zhruba 60ti nebo 70ti zemím "Třetího světa" ve svých "programech strukturálních úprav". A

hlavní sdělení britské Konzervativní strany ve všeobecných volbách 1992 nebylo jiné. Slíbili, že hospodářské oživení nastane, jakmile se vrátí k moci se svým programem dalšího šíření trhu.

V každém případě nenásledovala rovnováha, ale ničení. V případech východoevropských zemí to znamenalo zničení mezi 20 a 40 procent průmyslu v největším hospodářském propadu v lidských dějinách. V zemích Afriky nastaly masivní škrtky v životní úrovni lidí a kontinent, který před 20ti lety byl schopen nakrmit všechny své obyvatele, se stal domovem milionů hladovějících. V případě Británie jsme viděli nejhorší krizi od roku 1930.

PŘELOŽIL THOMAS FRANKE



pro udržení na uzdě celkového množství peněz v ekonomice a na zastavení "nepřirozených monopolů" jako např. odborů, když bránily životní úroveň.

Triumfální návrat staré ortodoxie na konci 70ých a v 80ých letech byl ve znamení návratu k předpokladu, že trh vždy dokonale vyrovná nabídku a poptávku. Tato důvěra byla nejvíce ztělesněná v thatcherovském křídle britské Konzervativní strany a v těch, kteří přijali podobné myšlenky v zemích bývalého Východního bloku a Třetího světa. Ale přijali ji i mnozí, kteří byli tradičně na levici.

Ale existoval málokdy probraný rozpor v samotných názorech thatcheristů. Byli totiž zcela jasně pod vlivem druhé disidentské školy, tzv. "ra-

a celkově se liší od těch, o které někdo úmyslně usiloval či mohl usilovat." "Trhem způsobený spontánní řád nezajišťuje, že potřeby, které obecný názor považuje za nejdůležitější, jsou vždy splněny před těmi méně důležitými."

Hayek trval ve svých nejotevřenějších chvílích na tom, že trhu nevede k hladké rovnováze mezi nabídkou a poptávkou, ale postupuje cestou toho, co jeho "rakouský" kolega Joseph Schumpeter označil za "kreativní destrukci", a vede nikoliv k ekonomické rovnováze, ale k ekonomickému "řádu".

To však není moc přitažlivá ekonomická doktrína pro politiky hledající voliče nebo ideology hledající příznivce. "Kreativní destrukce" se koneckonců týče živobytí - a ně-



Za čím stojíme

Proti kapitalismu

Kapitalismus dnes nedokáže řešit nejzákladnější problémy lidské společnosti či přímo jejich řešení znemožňuje. Tím nejenže brání dalšímu pokroku na cestě ke svobodnější, demokratičtější a sociálně spravedlivější společnosti, nýbrž ohrožuje i samu existenci lidstva. Celá dnešní společnost žije z výsledků práce námezdně pracujících většiny obyvatelstva.

Pouze kolektivní převzetí celospolečenského bohatství pracujícími a demokratické plánování, řízení výroby a distribuce jejich výsledků mohou vést k svobodnější, demokratičtější a sociálně spravedlivější společnosti.

Dnešní systém je v principu nereformovatelný. Struktury současného parlamentu, armády, policie a soudní moci byly vytvořeny vládnoucí třídou a jsou konstruovány tak, aby bránily její výlučné postavení.

Stejně odmítavý postoj zaujímáme k minulému režimu z let 1948-89 (a také k ostatním režimům ve východní Evropě, Číně, apod.), který nepovažujeme za socialismus, nýbrž za státně byrokratickou formu kapitalismu. Místo toho se hlásíme k tradici levé opozice proti těmto režimům.

Za socialismus zdola

Podporujeme boje pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, za bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení, za rovný přístup ke vzdělání a informacím a všechny jejich ostatní emancipační snahy. Místo parlamentní politiky prosazujeme alternativu nezávislé aktivity pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací, apod.

Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození. Místo institucí kapitalistického státu navrhujeme systém společenské samosprávy, tedy úplné rozšíření demokracie do všech sfér společenského i hospodářského života.

Solidarita

Úsilí o socialismus je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví pracující různých zemí, různé barvy pleti, různé národnosti, různého pohlaví, sexuální orientace či profese. Podporujeme tedy kampaně a boje proti rasismu, za úplnou politickou i ekonomickou rovnost žen a mužů, proti diskriminaci homosexuálů a lesbiček, apod.

Fašismus považujeme za akutní hrozbu pracující třídě a svobodám a demokratickým právům, které v minulosti vybojovala. Boj proti fašismu je pro nás navýsost aktuální a prioritní.

Revoluční organizace

Aby bylo možno efektivně prosazovat tyto myšlenky, je třeba, aby se nejbojovnější části pracující třídy, studentstva a mládeže zorganizovaly v revolučně socialistickou stranu, jejíž zárodkem chceme být. Vybudovat takovou stranu je možné pouze účastí ve skutečném dělnickém hnutí a aktivitou v masových organizacích pracující třídy – například v odborech.

Ostatním pracujícím chceme v praxi ukázat, že zájmy reformistických předáků odborů, sociální demokracie nebo komunistické strany nejsou totožné s jejich zájmy. Vyzýváme všechny, kdo souhlasí s našimi základními tezemi, aby se k nám připojili.

www.socsol.cz

ZDOLA

PROTI

GLOBÁLNÍMU

KAPITALISMU

☐ Chci více informací o SocSol a jejích aktivitách

☐ Chci se připojit ke skupině Socialistická Solidarita

Jméno:

Adresa:

Telefon:

E-mail:

Vyplněný ústřížek pošlete na adresu: Socialistická Solidarita, Poste restante, 160 41 Praha 6.

PRIDEJTE SE K SOCSOL!

Revolta proti neoliberalismu ve vědě a vzdělávání

Od počátku roku 2009 probíhají po Evropě protesty proti různým podobám „reform“, jejichž cílem má být větší zapojení soukromých firem do financování vysokoškolského vzdělání či vědy.

Na první pohled se zdá, že to není špatné, čím více peněz, tím lépe. Háček je ovšem v tom, že firmy nevydávají finanční prostředky z nějaké víry v obecně prospěšný vědecký pokrok, ale počítají si je do kolonky investic. A stejně jako v českém přísloví „čí chleba jíš, toho píseň zpívej“, platí i pro zapojení firem do vědy a výzkumu to, že s nárůstem soukromých peněz roste vliv v rozhodování a snaha prosazovat soukromé zájmy.

Fakticky dochází v důsledku této strategie k omezování základního výzkumu, humanitních oborů na univerzitách. Výzkum humanitních a společenských věd je méně rentabilní, jedná se o oblasti, ze kterých jen málokdy plyne přímý zisk či nový patent. Prostor, který je ze své podstaty netrzní, ale slouží ke kultivaci lidské společnosti, se má podřizovat principům konkurence a efektivnosti. V tomto duchu jsou vedeny reformy v České republice, Německu, Itálii, Rakousku a v řadě dalších evropských států v rámci tzv. bolognského procesu.

V úterý 20. října obsadili studenti a profesori Akademie výtvarných umění ve Vídni svou školu na protest proti zavedení nového vysokoškolského zákona (UG Novell 2009). O dva dny později byla obsazena i hlavní aula Vídeňské univerzity, která se stala jedním z hlavních center hnutí. Protesty se začaly šířit po celém Rakousku a dnes je obsazeno něco kolem třinácti univerzit a vysokých škol.

Po více než čtyřiceti dnech nevídaných aktivit přijely do České republiky dvě organizátorky okupační stávky na Vídeňské univerzitě, Cristine Bazalka a Livia Grestenberger, na sérii debat organizovaných

Socialistickou Solidaritou pod názvem „Evropské univerzity se bouří, a co Česko“. V Praze se při svém vystoupení setkaly také se zástupci iniciativy Věda žije a Už se na to nemohu dívat. A zatímco se čeští řečníci soustředili na popis současného stavu, kdy se čeká, co udělá vláda, jak budou jednat lidé na ministerstvech odpovědní za reformy a jak co nejlépe zmobilizovat veřejnost na podporu akademiků a vysokých škol, soustředily se Cristine a Livia na popis hnutí. „Vše začalo jakoby z čistého nebe,“ popisovala situaci Livia. „Najednou jsme se dozvěděli, že se začínají obsazovat univerzity, tak jsme rozhodně nemohli zůstat mimo.“ Situace rakouských studentů je velmi tíživá.

Ačkoli bylo zrušeno školné, snaží se ho nová vláda opět zavést. „Děje se tak v situaci,“ vysvětlovala Cristine, „kdy je osmdesát procent studentů nuceno pracovat při studiu a až čtyřicet procent studentů žije pod hranicí chudoby. Učebny jsou přeplněné, často jsme nuceni sedět při přednáškách či testech na zemi.“

Nejhorší je, že ne vždy se vám podaří zapsat se na kurs, který máte povinný. Musíte tak čekat jeden i více semestrů a to prodlužuje délku studia. Nemusím snad říkat, že za delší studium se opět platí.“ Celý seznam požadavků lze nalézt na centrálním webu revoltujících studentů, na kterém jsou soustředěny jak informace o protestech v Rakousku, tak i po celé Evropě, kde je okupováno přes 80 univerzit.

Stejně jako v případě českého hnutí proti výstavbě amerického radaru, vtáhlo i okupační hnutí do politiky lidi, kteří by se dříve nikdy jako „političtí“ či „angažovaní“ ne-

definovali. Protože bylo třeba rozhodovat rychle, ale zároveň v masovém měřítku, přijali studenti Vídeňské univerzity systém plenárních setkání v aule univerzity. Každý tam může přednést svůj návrh a pak je o něm hlasováno. To boří spoustu mýtů o tom, že přímá demokracie zdola nemůže fungovat. Ne vše se ale dá řešit v tak velkém počtu, proto bylo ustaveno několik pracovních skupin, které se zabývají například webem, vařením, praktickou přípravou akcí atd. Dění v aule je přenášeno živě, což umožňuje odkudkoli sledovat debatu a být tak v obraze, i když zrovna nesedíte v obsazené aule.

Při pražské debatě zaujal diskutující fakt, že rakouští studenti kromě podpory a přímé účasti svých kantorů získali také podporu odborářů. „Na začátku jsme dostali solidární dopisy od odborové centrály. To bylo sice hezké, ale co z toho. Pak jsme ale přišli podpořit stávkující kováky a vytvořilo se pouto. Praktickou pomoc dostáváme od zaměstnanců školek, tiskařů a právě kováků. Posledně jmenovaní každý den zásobují naši komunitní kuchyni na okupované univerzitě,“ informovala nás Cristine.

Neoliberalismus se netýká jen vzdělávacího systému či vědy a výzkumu. Prostupuje celou společností, a proto se ti, kterých se „potrznění“ negativně dotýká, musí spojit na obranu svých práv. Jenže to se v Česku zdá jako holá utopie. Jakkoli jsou studenti vysokých škol častými návštěvníky úřadu práce nebo vykonávají práci mimo svůj obor a jakkoli jsou akademičtí pracovníci a profesori často nuceni dělat kromě své hlavní práce nějakou další, aby si zajistili existenci a sluš-

né bydlení, existuje mezi nimi a odboráři mentální bariéra.

Dokonce se při pohledu na některé studentské aktivity zdá, že je toto rozdělení přirozené. Lidé z Inventury demokracie, jednoho z nejviditelnějších politických počínů studentů za poslední dobu, se zaklínají na veřejných debatách, že oni nejsou žádní aktivisté a nechtějí měnit svět. Jiní studenti zase podporují školné.

Tuto neutěšenou situaci ale narušují občasné výbuchy nespokojenosti a protestů, kdy se o školném začíná reálně uvažovat. I na demonstracích Věda žije bylo dost studentů, mezi kterými rezonovala kritika zavádění tržních principů do vzdělání a vědy a výzkumu.

Jsmo zřejmě ve fázi, ve které bylo Rakousko před vypuknutím protestů, tedy ve stádiu bublající nespokojenosti pod povrchem. Na ministerstvu školství leží Bílá kniha, kterou odmítli i sami rektori vysokých škol. Začíná se pracovat na reformě středních škol. Stále není dořešená situace s Akademii věd. Ekonomická krize zdaleka není za námi a můžeme čekat další otřesy. A stále častěji slyšíme, jak se musí kvůli krizi škrtat a jak máme šetřit. Podmínky pro vypuknutí studentské revolty pomalu dozrávají. Onou pověstnou jiskrou může být jakýkoli pokus nové vlády prosadit reformu vzdělávání podle bolognského procesu či arogantní postup při jednání o reformě české vědy.

Otázkou je, kdy to bude a zda najdou revoltující sílu a pomoc u dalších částí české společnosti.